

UOT 821.222.1

İlhamə GÜLTEKİN

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Nizami Gəncəvi adına Milli

Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi

ilhame_gultekin@hotmail.com

SEYYİD ƏŞRƏFƏDDİN GİLANININ TƏMSİLLƏRİ VƏ SATİRİK ŞEİRLƏRİ

Açar sözlər: Əşrəfəddin Gilani, “Nəsimə-şemal”, Mirzə Ələkbər Sabir, Məşrutə, təmsil, satira

Keywords: Sayyed Aşraf-al-din Gilani, Nasim-e şemāl, Mirza Alakbar Sabir, Meshrute, fable, satire

Ключевые слова: Сейид Ашрафеддин Гилани, Насиме-шемал, Мирза Алекбер Сабир, Мешруте, басня, сатира

Giriş. XIX əsrin II yarısından başlayaraq kapitalizmin imperializm mərhələsinə keçməsi ilə İranın xarici qüvvələr tərəfindən istismar olunması və hakim dairələrin onları dəstəkləyici mövqedə çıxış etməsi bu siyasətə qarşı çıxışların artmasına səbəb oldu. Yerli toqquşmalar 1905-ci ildə Cənubi Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatı – Məşrutə inqilabının başlanması ilə nəticələndi. Yeni fikir və düşüncələrlə darülfünunun yaranması, mətbuat səhifələrində müstəqil düşüncəli insanların məqalə və əsərlərinin nəşr olunmasındakı sərbəstlik və s. İranda xalq düşüncəsinin dəyişməsində və inqilabın baş verməsini tezləşdirməkdə mühüm rol oynadı. Məşrutə kütlənin çıxış yolu, mədəni və siyasi həyatdakı ümid qapısı idi. Şair və yazıçıların əsas vəzifə və istəyi isə başlayan inqilabı öz məqsədinə çatdırmaq idi. İsmayıl Hakeminin dediyi kimi, onların atəşli yazıları və təsirli bəyanları müstəqillik üçün mübarizə aparan insanların ox və qılınc səsləri ilə birlikdə uyumlu bir şəkildə İran tarixində qızıl səhifələr açdı ona bir rəng və bəzək verdi. Bu baxımdan İran xalqının milli düşüncəsinin oyanmasında Əbdürrəhim Talıbov və Əli Əkbər Dehxodanın xidmətləri əvəzsiz idi.

Bu dövrdə tarixi inkişaf qarşısında yazıq və gücsüz görünən insanlara gülməyi öyrədən, əhvali-ruhiyyəni qaldıran, eyni zamanda, xalqı inqilaba səsləyən, döyüşkən ruh yaradan, qısacası, mövcud zamanla səsləşən şeir-şüarlara ehtiyac duyulurdu. İnqilabın ilk dövrlərində əgər İranda çap olunan qəzet sayı 150-yə yaxın idisə, sonrakı dövrlərdə bunlar 300-ə çatdı. İnqilabi poeziya məzmun baxımından klassik ənənələrə zidd getməyə başlayır, hakim dairələrin xalqın mənafeyinə zidd siyasətinin tənqidi ədəbiyyatın əsas mövzusunə çevrilirdi.

Bu ölkədə siyasi satiranın yaranması, publisistikanın inkişaf etməsi demokratik İran ədəbiyyatının güclənməsinə səbəb oldu. İran satirik poeziyasının görkəmli nümayəndəsi, şair və jurnalist Seyyid Əşrəfəddin Gilani də məhz bu boşluğu

doldurmaq istəyən vətənpərvərlərdən idi. Gilaninin ilham mənbəyi “Molla Nəsrəddin” və molla-nəsrəddinçilər idi. Ümumiyyətlə, İranın hər yerində “Molla Nəsrəddin”ə maraq böyük idi. Ayrı-ayrı şairlər bu qəzetdə dərc olunan şeirlərdən öz ruhlarına yaxın olanlarını tərcümə edərək ölkənin müxtəlif dövrü mətbuat orqanlarında çap etdirirdilər. Bunlardan Ədibül-Məmalik Ferahanini, İrəc Mirzəni, Əli Əkbər Dehxodanı, Eşqini və b. göstərmək olar.

Müasir İran ədəbiyyatının öndə gələn ədəbi simalarından biri olan Seyyid Əşrəfəddin Gilani öz müasirliyi, dərin realizmi və inqilabi-demokratik poeziyadakı dəstxəti ilə İran xalqının bədii düşüncə və ictimai fikrinin inkişafında özünəməxsus rol oynamışdır. “Nəsimə-şəmal”ı inqilab yaratmışdı. Lakin o, bütün yaradıcılığı boyu onu “yaradan” inqilabı daha da gücləndirmək və ölkənin daha geniş ərazilərinə yaymaq üçün əlindən gələni etmişdi. Onun yazdığı həcv, qəzəl, təxmis və təmsil nümunələri farsdilli ədəbiyyatın qiymətli nümunələrindən sayıla bilər. Gilaninin tərcüməçi kimi də istedadı danılmazdır. M.Ə.Sabir yaradıcılığı ilə tanış olmayan insanlar üçün Gilaninin şeirlərinin tərcümə olduğunu anlaması, demək olar ki, imkansızdır.

O, uşaqları da unutmamış, öz bacarığını təmsil janrında da sınamışdır. Şair təmsildə ənənəvi mövzulara müraciət etsə də, dövrünün o qarmaqarışıqlığında, daha çox oxucuya xitab etmə istəyini bir kənara qoyaraq onun ədəbiyyatın əskik tərəflərini doldurmağa çalışma niyyəti tədqirəlayıqdır.

Əşrəfəddin Gilaninin ictimai mövzulu şeirləri. Məlikəşşüəra Bahar onun haqqında deyirdi: “Mən ondan sadə, iddiasız, zərərsiz, xeyirxah, müdrik və pak insan görməmişdim. İnsan idi. Sözünlə əsl mənasında insan; mədəni, təvazökar, saf, yumşaq, mehriban, dostcanlı, səmimi, nəcib, dünya malına və cəh-calala etinasız bir insan... Nə edir və deyirdisə, hamısı kimsəsiz, kasıb insanlar üçün idi. Bəlkə onun doğulduğu gün heç kim bayram etməmişdi. Onun vəfat etdiyi gün də vida mərasiminin keçirilməməsinin mən özüm şahidi olmuşam” [8, s.620].

Dindar bir ailənin övladı olan Gilaninin aldığı təhsil onun mütərəqqi inkişafında aciz qaldığı üçün şair 1891-ci ildə Təbriz mədrəsələrinin birində dünyəvi təhsil almağa başlamış, astronomiya, həndəsə, məntiq, coğrafiya, fəh və s. elmlərlə tanış olmuşdur. Daha sonralar o, Rəştdə Məhəmməd Vəli xan Sepəhsalar və Fətulla xan Sepəhdarın rəhbərliyi altında olan Məşrutə tərəfdarlarına qoşulur və elə bu şəhərdə də ilk şeirlərini yazır. Sadəcə şeir yazmaqla kifayətlənməyən Gilani 1907-1908-ci illərdə “Nəsimə-Şəmal” (Şimal yeli) adlı qəzet nəşr etdirməyə başlayır. Qəzetin yaranması üçün fikir qaynağı isə “Molla Nəsrəddin” jurnalı idi. “Molla Nəsrəddin”in İran mühitinə təsirindən ehtiyat edən vəliəhd Məhəmmədəli Mirzə şəxsən onun ölkədə yayılmamasına nəzarət etsə də, dərgi gizli şəkildə də olsa İranda yayılmaqda davam edirdi. C.Dorri qeyd edir ki, “Molla Nəsrəddin” İranda, xüsusən də Cənubi Azərbaycanda çox məşhur idi. Sabirin satiraları Təbriz və başqa şəhərlərin küçələrində oxunur, onlara yeni beytlər əlavə olunur, onu təqlid edirdilər” [5, s.19].

Qəzet dərc olunduğu ilk 20 ildə “Kəlimiyan”, sonralar isə “Bağırzadə qardaşları” mətbəəsində çıxırdı. “Nəsimə-Şəmal” ictimaiyyət tərəfindən çox gözəl

qarşılanmışdı. O, vərəqələr şəklində 4 səhifədə çap olunan həftəlik qəzet idi. Dərc olunan bütün yazıların müəllifi Əşrəfəddin Gilani özü idi. Qəzetin başlığında Hafizin bu beyti verilirdi:

خوش خبر باش ای نسیم شمال
که به ما می رسد زمان وصال

Xoşxəbər olasan, ey nəsim küləyi, bizim vüsal anımız çatır.

1908-ci ildə məclisin bombardmanından sonra bir çox nəşrlər kimi, “Nəsimə-Şemal” da bağlanır. Lakin 1909-cu ildə Tehranın Səttarxan və mücahidlər tərəfindən fəthindən sonra qəzetlərin nəşri bərpa edilir.

1915-ci ildə Gilaninin şeirlərinin sonunda iki imza qoyduğunu bəhanə edərək qəzeti bağlayırlar. Bundan əlavə, onu konstitusiyanın mətbuatla bağlı iki maddəsini (əxlaqa zidd ifadələrin işlədilməsi və din əleyhinə fikirlərin olması) pozmaqda, qəzetin çap olunan nömrələrini vaxtında və ardıcıl surətdə Maarif Nazirliyinə göndərməməkdə və öhdəliklərinin yerinə yetirilməməsində günahlandırırırlar [12, s.101]. Sonralar əhalinin narazılığını nəzərə alaraq qəzetin nəşrinə icazə verilsə də 1927-ci ildən başlayaraq şair artıq onu eyni tərtib və nizamda çap etdirə bilmir. 1931-ci ildə Gilani ruhi xəstə adı ilə Tehranın psixiatrik xəstəxanasına salınır. Xəstəxanada ikən şairi himayə edən Məlikəşşüəra Bahar onun xəstəxanaya salınmasını “dövrün ən böyük müəmması” kimi dəyərləndirir:

او را به تیمارستان شهر نو بردند و اطاقی در حیات عقب تیمارستان به او اختصاص دادند ... من نفهمیدم چه نشانه جنون در این مرد بزرگ بود! همان بود که همیشه بود. مقصود از این کار چه بود؟ این یکی از بزرگترین معماهای حوادث این دوران زندگی ماست! [8, s. 64]

Onu Şəhr-e nounun psixiatrik xəstəxanasına saldılar. Xəstəxananın həyatının arxasında ona bir otaq ayırdılar... Mən anlamıram, axı bu böyük insanda hansı dəlilik əlaməti var idi?! Elə həmişə olduğu kimi idi. Bu addımda məqsəd nə idi? Bu, bizim dövrümüzün ən böyük müəmmalarındandır.

Ə.Ənsari şairin xəstələnmə səbəbini onun nəfis əlyazmasını oğurlamaq məqsədilə Sepəhsaların oğlu tərəfindən qəsdən zəhərlənməsi [12, s.40], A.Tahir-canov isə şairin 8 oğlunu itirməsi ilə əlaqələndirirdi [7, s.357]. Əşrəfəddin Gilani ehtiyac içində başladığı həyatına 1934-cü ildə Tehran şəhərində eyni şəraitdə də vida edir. Onun məzarının harada olduğu uzun müddət naməlum qalmış, yalnız 1945-1946-cı illərdə aşkara çıxarılmışdır.

Əşrəfəddin Gilaninin 20 min beytdən çox şeiri vardır. Bu şeirləri şair “Xarabəli Mirzə”, “Fəqir”, “Nəsimə-Şemal” və b. imzalarla yazırdı. Onlardan bir qismi Bombeydə və Tehrandə “Bağə-beheşt” adı altında çap olunmuşdur.

Gilaninin ictimai məzmunlu şeirlərinin əsas mövzusu din, elm və təhsil, mətbuat, ailə və qadın idi. Belə şeirlərin əksəriyyətində şair savadsızlığı, nadanlığı və riyakarlığı tənqid edirdi.

ما ملت ایران همه با هوش و زرنگیم

افسوس که چون بوقلمون رنگ به رنگیم. [10, s. 119]

Biz iranlılar hamımız ağıllıyıq. Lakin əfsus ki, buqələmuntək rəngarəngik.

Şairə görə, “savadsız, cahil birindənsə ölü insan yaxşıdır”. Gilani Fərruxu Yəzdi, Eşqi və ya İrəc Mirzənin əksinə “qatı dindar, şeyə təriqətini və imamları müdafiə etməsinə” [9, s. 376] baxmayaraq, dini millətlər və xalqlar arasında birləşmə ünsürü olaraq gördüyü üçün ondan sui-istifadə edənləri tənqid edirdi. Şair yazırdı:

هر چند مردان خدا گشتند غایب از نظر

من عاشقان دوست را از فیض حق پیدا کنم.

در روزنامه میکنم مدح از جمیع عاشقان

من زاهد بی عشق را با های و هو رسوا کنم. [10, s. 505]

Hərçənd, Allah adamları gözdən qaçmırdılar. Mən dostsevənləri haqqın səxavətiylə tapıram. Qəzetimdə bütün aşıqləri mədh edirəm. Eşqsiz zahidi isə hay-küylə rüsvay edirəm.

Onun müsbət qəhrəmanları çoxsaylı maneələr qarşısında alçalmaq istəməyən, öz idealları uğrunda daim mübarizə aparan insanlar idilər. O, insanları həmrəy olmağa, vətən yolunda canlarını verməyə çağırırdı:

هله ای گروه مجاهدین بشوید یک ره و یکدله

بدهید جان به راه وطن به نشاط و شادی و هله. [10, s. 194]

Ey mücahidlər, yekdil və həmrəy olun! Şadyanılıqla vətən yolunda can qoyun!

Həcvin farsdilli ədəbiyyatda tarixi qədimdir. Lakin IX-X əsrlərdən günümüzədək gələn həcv heç bir zaman müasir dövrdə olduğu kimi, siyasi və ictimai nöqsanları tənqid edən bir növ olmamışdır. Bu dövrdə klassik çərçivəni aşan bu janr öz oxunu insanlara və insanlığa yönəlmişdi. Gilani də klassik şeirin bütün qanunauyğunluqlarını bir kənara qoyaraq, sadə xalqın başa düşəcəyi dildə yazır, səmimi bir üslubla onların sevəcəyi mövzulara toxunurdu. O, bütün olanlarda sadəcə hakim sinfi tənqid etmirdi, eyni zamanda köhnə zehniyyəti də günahlandırır.

Qandallanmış vətən obrazı Gilani şeirlərinin başlıca mövzularından idi. İranın üzərini qara irtica buludları örtüyü o ağır günlərdə “Ey vay, vətən vay” şeirində şair onun vəziyyətini obrazlı surətdə can verən xəstənin halına bənzədirdi. “Lay-lay, beşik” şeirində isə xalqını beşikdə yatan körpəyə, müstəmləkəçi ölkələrin dəstəkçilərini isə bu beşiyi yırğalayan anaya bənzədirdi:

اسیر ناکسان گشتیم.

ذلیل دشمن گشتیم

بالام لای لای، بالام لای لای. [10, s. 98]

که رسوای جهان گشتیم

Düşmənlər bizi alçaltdılar, alçaq insanların əsiri olduq. Bütün dünyada rüsvay olduq, balam, lay-lay, yat, lay-lay.

Gilani nadir hallarda öz şeirində əsas surət kimi çıxış edirdi. Lakin bəzən tamamilən ətrafa qarşı qapanır, özünü tərif edir, xoş günlərini xatırlayırdı. “Əşrəf, rəiyyətin matəmi üçün az əzab çək. Hamı necə, sən də elə ol!” deyirdi. O, gah dünyaya gəldiyi və xalqın bu günlərində mənən onların yanında olduğu üçün sevinir, gah da pessimizmə qapılır, “İranın dərдинin dərmanı yoxdur” deyərək, ağlamaqdan bezmiş kimi, ölkənin vəziyyətinə istehza ilə gülürdü:

آقای اشرف الدین از من به تو وصیت
بی خود مزین به سینه از ماتم رعیت
از بخت و طالع خویش هرگز مکن شکایت
این سرنوشت ما را دست قضا نوشته. [10, s.271]

Ağayi-Əşrəfəddin, məndən sənə vəsiyyət; rəiyyətin matəmi üçün atəyinə döymə. Bəxtindən, taleyindən şikayət etmə; bu bizim alın yazımızdır.

Şair istismarçı insanların özbaşınalığı üçün şərait yaradan qanunlara kəskin etiraz edir, dövlət xadimlərinin həyasız rüşvətxorluğunu açıb göstərməklə onların həqiqi simasını xalqa tanıdırdı. Onun qəhrəmanları açıq və kəskin mübarizəyə qalxır, hüquqlarını tələb edir, azadlıq istəyirdi. Şair kasıbların çətinliklərini əsasən bayram süfrələrində təsvir edirdi. Onun bu səpkidə təxminən 10 şeiri vardır. Bu şeirlərindən biri M.P.Vaqifin “Bayram oldu” qoşmasını xatırladır:

عید آمد و ما قبا نداریم	با کهنه قبا صفا نداریم.
گردید لباس پاره پاره	در پیکر خود عبا نداریم.
آجیل و لباس و پول خوبست،	اما چکنم که ما نداریم.
خوبست بسات ساز و آواز	افسوس که ما صدا نداریم.

Bayram oldu, bizim ğəbamız (uzunqol kişi paltarı) yoxdur. Köhnə ğəbamız təmiz deyildir. Paltarımız didildi. Əynimizdə əbamız da yoxdur. Yemək, paltar, pul yaxşıdır. Amma nə edək ki, bizim yoxumuzdur. Saz-o-avaz büsatı yaxşıdır. Əfsus ki, bizim səsimiz yoxdur.

Ə.Gilani yaradıcılığında qadın mövzusu da əhəmiyyətli yerlərdən birini tutur. Şair qadın, onun mənəvi haqqı, idealları, arzu və istəklərini heyramiz bir ustalıqla qələmə alır, dünyanı və onun timsalında qadınları sevməyə çağırırdı. Şair qadınla əşya kimi rəftar olunmanı, qızların erkən yaşda evləndirilməsini, çoxarvadlılığı, qız uşaqlarının savadsız olmalarını kəskin tənqid edirdi.

مگر که سلسله مادری نسب نبود
مگر به مادر خود مرد منتسب نبود

چه شد که اسم نسا کمتر از رجال شده
حقوق مادر بیچاره پایمال شده. [10, s.248]

Məgər ki, ana sülaləsi əsil-nəsəb sayılmır? Məgər insanı öz anası doğmayıb? Necə oldu ki, qadının adı kişininkindən alçaq tutuldu?! Biçarə ananın haqları alt-üst oldu.

Şairin fikrincə, elm tək cə kitabın öyrətdikləri deyil, həm də həyatda gördüklərimiz, yaşadığımızdır. İnsan bu dünyanı dərk etməyə başladığı gündən nəsə öyrənir. Onun fikrincə, o gündən ki uşaq “olmaz”, ya “etmə” sözlərinin mənasını anlamağa başlayır, o zamandan da öyrənmə yolundan ilk addımlarını atır. Onun fikrincə, “دختر اگر دانا شود، طفلش یقین خوانا شود”، yəni qadın əgər bilikli olsa, övladını da mütləq oxudar. Savadlı cəmiyyət oxumuş qadınla qurular.

Gilani bəzən təbiət gözəlliklərindən, hər hansı bir əşyanın xüsusiyyətlərindən, ya kiçik bir qızıçığazın “səməni necə cücərir” sualından təsirlənir və bu təsir altında da şeirlərini yazırdı. O, cəmiyyətdə mövcud qayda-qanuna, ictimai hadisələrə öz münasibətini bildirir, ya onunla razılaşıb Allaha şükr edir, ya da onu qamçılıyır, inqilab rüzgarı əsdirirdi. Təbiətindəki bu ziddiyyətli duyğular şairin bütün külliyyatı boyu bir-birini izləyir.

Gilaninin tərcümələri. S.Ə.Gilaninin şeirlərinin janrı müxtəlifdir. Lakin bunların arasında ən çox sevilən və rəğbət görən satirik şeirləri idi. Şairin bu sahədə ilham mənbəyi, söylədiyimiz kimi, Mirzə Ələkbər Sabir idi. Gilanidə tədqiqatçıların diqqətini çəkən və onun tənqid hədəfinə çevrilməsinə səbəb olan tərcümə etdiyi şeirlərin müəllifini göstərməməsi idi. Bu səbəbdən bəzi müəlliflər onu plagiatlıqda günahlandırır. Onların fikrincə, şair bu şeirləri həqiqi müəllifinin deyil, öz adından məşhurlaşdırmağı üstün tuturdu. Şairi ömrünün son illərində himayə edən Məlikəşşüəra Bahar öz şeirlərindən birində buna belə işarə edir:

احمدای سید اشرف خوب بود،

احمدا گفتن از او مطلوب بود،

شیوه اش مرغوب بود.

سبک اشرف تازه بود و بی بدل،

لیک «هوپ هوپ نامه» بودش در بغل،

بود شعرش منتحل. [11]

Seyyid Əşrəfin satiraları gözəl idi. Onun istehzası arzuolunan idi. Şivəsi də yaxşı idi. Tərzi yeni və qüsursuz idi. Lakin köksündə “Hophopnamə” daşıyırdı. Şeirləri oğurluq idi.

H.M.Sədiq Məlikəşşüəra Baharın bu cür açıq şəkildə Gilanini günahlandırmasını qınayırdı və onun fikrincə, “Məhəmmədağı Bahar özü ad və şöhrətini Bahar Şirvanidən almış və o mərhumun öz əl yazısı ilə yazdığı və ona hədiyyə etdiyi divanın bəzi şeirlərini özününkü kimi məşhur etmişdir. Seyyid Əşrəfəddin Gilani isə Mirzə Ələkbər Sabirdən həm məzmun və həm də şeir qəlibi istiqraz etmişdir.

Baharın işi “intihal” (özününküləşdirmə), “Nəsimə-Şəmal”ın işi isə “istiqrəzdır” (borc alma)” [11].

Əşrəfəddin Gilaninin üzərinə aldığı yükü, xalqı və vətəni qarşısındakı xidmətlərini belə naxoş “ittihamlarla” cılızlaşdırmaq istəməyən Yəhin Arinpur da bu məsələyə daha həlim yanaşmışdır. O, qeyd edirdi ki, Gilaninin siyasi və tarixi (E.Brauna görə, hətta ədəbi) baxımdan bir sıra əhəmiyyətli şeirləri böyük Qafqaz şairi Sabirin sərbəst tərcümələridir. Şair, həqiqətən, öz dövründə Sabirlə farsdilli oxucular arasında bir körpü idi:

«... به اندیشه‌ی من چون هر دو روزنامه، غرض سیاسی و تبلیغاتی واحدی داشتند و مضمون اشعار از روح مردم سرچشمه می‌گرفت و از زبان آنان سخن می‌گفت، کوچکترین توجهی که گوینده کیست نداشتند و تنها به این خرسند بودند که زن و مرد و پیر و جوان و باسواد و بی‌سواد، آن‌ها را بخوانند و دست به دست بگردانند.» [8, s. 64]

Fikrimcə, hər iki nəşr siyasi və təbliğat xarakteri daşıdığından, şeirlərin məzmunu insanların ruhundan qidalandığından və onların dilindən çıxış edildiyindən müəllifin kim olduğuna zərrə qədər diqqət edilmirdi. Onları sevindirən əsas o idi ki, qadın və kişi, qoca və cavan, bisavad və savadlı hamı onları oxuyur və əldən-ələ ötürür.

XX əsrin əvvəllərində yaradıcılıq fəaliyyətinə başlayan bir sıra Azərbaycan və İran mütəfəkkirləri, o cümlədən Sabir və Gilani də həm bir şair, həm də vətəndaş kimi rus (1905-1907) və İran (1905-1911) inqilablarının təsiri altında formalaşmışdılar. Bu baxımdan onların ədəbi görüşləri arasında, oxşarlıq, əlbəttə ki, çox olmuşdur. Onlar eyni ideya, eyni əqidəyə qulluq edirdilər. Və hər ikisi də satira janrında xüsusi istedadı sahib idi. Mollanəsrəddinçilər, xüsusən də Sabir İranda baş verən hadisələri yaxından izləyirdilər. Gilaninin Sabirdən bəhrələnməsi o qədər güclü hiss edilirdi ki, hətta onun yaradıcılığı tədqiqatçılar tərəfindən Sabirdən tərcümələr, Sabirin əsərlərinin təsiri ilə yazılan bənzər şeirlər və Gilaninin öz şeirləri olmaqla üç hissəyə ayrılırdı [3, s.55].

M.Əlizadə “I Rus inqilabı və demokratik fars ədəbiyyatı” adlı məqaləsində yazır ki, “mübaligəsiz deyə bilərik ki, nə İranın özündə, nə də ondan kənarda elə bir adam tapılmaz ki, Sabir qədər İran inqilabı haqqında səmimi məhəbbət və böyük maraqla danışmış olsun” [4, s.154]. Sabir İran inqilabına bu xalqın nümayəndəsi kimi yanaşır, əsərlərində şah rejimini tənqid edir, Məşrutəni alqışlayır, Səttarxana tərəif yağdırır. Abbas Səhhət onun bu əməyini “İran inqilabına bir ordudan artıq xidmət” kimi dəyərləndirirdi [1, s.278]. Bəlkə məhz Sabirin bu cəhəti Gilanini cəlb etmişdi.

Gilani Sabirin şeirlərini tərcümə edərkən əksərən onları olduğu kimi verməmiş, şeirlərə yaradıcı surətdə yanaşmış, misraların sayını iki, bəzən üç dəfə artırmışdır. Bəzən əsərin qəhrəmanlarını, bəzən isə məkanını dəyişdirmiş, onları İran ab-havasına uyğunlaşdırmağa çalışmışdır. Ümumilikdə Gilaninin Sabirdən 30 tərcüməsi vardır. Şair Sabirin 24 misradan ibarət “Olmur, olmasın!” şeirini 40, “Tərpənmə, amandır, bala, qəflətdən ayılma” şeirini 28 misradan 60 misraya çatdırmışdır.

Gilaninin orijinala nisbətən daha yaxın olan tərcümələrindən “Savadsız təzə gəlinin savadlı ərindən Xanbacıya şikayəti” (Sabirdə “Çatlayır Xanbacı qəmdən ürəyim”) və “Qəzvinli bir tacir oğlunun Moskvadan atasına məktubu” (“Altmış illik ömrüm oldu səndə bərbad, Ərdəbil”), “Bir məclisdə on dörd kişinin söhbəti” (“Bir məclisdə 12 kişinin söhbəti”), “Şəllağ” (“Sual-cavab”) satiralarını göstərə bilərik.

خانباجی غافلی از شوهر من	که چه آورده بلا بر سر من
کاش در خانه خالوی عزیز	خدمت خانه نمودم چو کنیز
با قد و قامت رعنا بودم	من یکی دختر زیبا بودم
چهره ام بود ز عصمت گلگون	پا ز خانه ننهادم بیرون
روی بیگانه ندیدم هر گز	اسم شوهر نشنیدم هر گز ... [10, s.152]

Xanbacı, ərimdən xəbərsizsən. Bilmirsən başıma nə oyun gətirdi. Kaş doğma xalamın evində qalıb qulluqçu işləyəydim. Mən ki gözəl qamətli, göyçək bir qız idim. İsmətdən yanaqlarım al-qırmızı olardı, ayağımı evdən bayıra atmazdım. Yad bir üz görməmişdim. “Ər” sözünün özünü heç eşitməmişdim.

Digər bir tərcüməsində isə o yazır:

هشت اندر شهر مشکو خاطر م شاد ای پدر
احمقم من گر ز قزوین آورم یاد ای پدر.
من گمان می کردم اندر صفحه روی زمین
نیست جایی بهتر از ایران برای عاشقین
حال در روسیه می بینم هزاران نازنین
هر یکی خوشگل تر از حور پریزاد ای پدر
احمقم من گر ز قزوین آورم یاد ای پدر. [10, s. 395]

Moskva şəhərində keşim kökdür, ay ata. Bir də axmağam əgər etsəm Qəzvinə yad, ay ata. Mən zənn edirdim, bütün yer üzündə aşıqlar üçün İrandan yaxşı yer yoxdur. İndi Rusiyada minlərlə nəzənin görürəm. Hər biri mələkdən də gözəl, ay ata. Bir də axmağam əgər etsəm Qəzvinə yad, ay ata.

Tərcümələrin, demək olar ki, hamısında az və ya çox dərəcədə dəyişikliklər edilsə də, vəzn əksərən qorunmuşdur. Gilaninin Sabirdən bəhrələnərək yazdığı və ya tərcümə etdiyi şeirlərindən bəziləri bunlardır:

Gilani:	Sabir:
آخ عجب ایام خوشی داشتیم!	Ax, necə keş çəkməli əyyam idi,
صحبت و احکام خوشی داشتیم!	Onda ki övladi-vətən xam idi.
اگر علم و صنعت نداری به من چه؟	Küçədə tullan, ey oğul, sənətin olmur,
به تحصیل رغبت نداری به من چه؟	olmasın!
	Sənətə, dərəcə, məktəbə rəğbətənin olmur,

olmasın!

- کبلاباقر – بلی آقا! – چه خبر؟ – هیچ آقا.
- چیست این غلغله ها – غلغل نی پیچ آقا.
- Nə xəbər var, Məşədi?
- Sağlığın.
- Az-çox da yenə.
- Qəzet almış Hacı Əhməd də.
- Ba! Oğlan nəməne?
شب عید است، ای ملا ندانم،
زر از مخزن بگیریم یا نگیریم.
بود عمر من از هفتاد افزون،
بفرما زن بگیرم یا نگیرم.
Molla, sənə eyləyirəm məsləhət,
Söylə görüm, evlənim, evlənməyim?
- Görmə! – Baş üstə, yumaram gözlərim.
- Dinmə! – Mütiyəm, kəsəram sözlərim.
وای بر من مگر این ملت نادان مرده!
داد و بیداد مگر این همه انسان مرده!
Pah atonnan, nə ağır yatdı bu oğlan,
ölübə!
Nə də tərpənməyir üstündəki yorğan,
ölübə!
ای فعله، تو هم داخل آدم شدی امروز.
بیچاره چرا میرزا قشمت شدی امروز?
Fəhlə, özünü sən də bir insanımı sanırsan?
Pulsuz kişi, insanlığı asanımı sanırsan?
گرچه من پیرم و خم گشته ز پیری کمرم،
از جهان بی خبرم!
Dörd arvadı bir-birinə qoşaram.
چار زن دارم و در فکر عیال دگرم،
از جهان بی خبرم!

Sabirin “Hophopnamə”sində isə Gilaninin sadəcə bir şeirinin tərcüməsini görürük. Şairin “Balaca səhnə” satirası Gilaninin “Əkinçi şallaq altında” şeirinin bədii tərcüməsidir.

Gilaninin təmsilləri. Əşrəfəddin Gilani eyni zamanda təmsil müəllifi kimi də tanınmışdır. 1913-cü ildə şairin təmsillərdən ibarət “Qolzare-ədəbi” kitabı işıq üzə çıxir. Məktəbyaşlı uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş bu kitabda şairin 33 təmsili toplanmışdır. Kitab h. 1332-ci ildə (m. 1955) ikinci dəfə çap olunmuşdur.

Şairin öz sözündən belə aydın olur ki, yaşadığı dövrdə təmsillərə geniş yer verilməmiş, dərsliklərdə isə onlara ümumiyyətlə rast gəlinmir. Onun fikrincə, təmsillər uşaqlarla heyvanların dili ilə danışdığı üçün onların diqqətini daha çox cəlb

edir. Odur ki, onlar bu şeirləri əzbərlədiklərində həm hafizələri güclənəcək, həm də gözəl nəsihətlər alacaqlar. Təmsil onlara əsl əxlaqi dərs keçəcəkdir.

متسفانه کتابی که جامه حکایات منظومه و اشعار آسان باشد دسترس شاگردان مدارس نبوده و اغلب از این تعلیمات بی بهره مانده اند. به این ملاحظه این بنده "اشرف الدین" الحسینی این مختصر کتاب را ترتیب داده تقدیم معارف نمودم. [10, s. 609]

Təəssüflər olsun ki, mədrəsə şagirdlərimizin əlində bir mənzum hekayələr və asan şeirlər kitabı yoxdur. Belə təhsil çox vaxt bəhrə vermir. Odur ki, bəndəniz Əşrəfəddin Əlhüseyn bu kiçik kitabı tərtib edib Maarif Nazirliyinin ixtiyarına verdi.

Təmsil yaradıcılığında Gilaninin ən çox bəhrələndiyi fransız şairi Lafonten və Florian olmuşdur [6, s.100]. Biz onun şeirlərində İ.Krılov ("Cırcırma və qarışqa", "Tülkü və qarğa", "Qurd və quzu"), S.Ə.Şirvani ("Siçan və balası", "Aslan və iki öküz"), Q.Zakir ("Dəvə və eşşək") və başqa təmsil müəlliflərinin əsərləri ilə eynilik təşkil edən mövzular görürük. Məlumdur ki, təmsillərin, demək olar, hamısı üçün əsas mənbə "Pançatantra" və yaxud "Kəlilə və Dimnə" motivləridir. Lakin Gilaninin bəzi təmsilləri (xüsusən yuxarıda adını çəkdiklərimiz) daha çox tərcümə təsiri bağışlayır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, şair onların bir çoxunu eyni ilə tərcümə və təkrar etməmişdir. O, bəzən ixtisarlar aparmış, bəzən isə mövzunu genişləndirmişdir. Heyvan surətlərinin ixtisara salınması və ya onların başqaları ilə dəyişdirilməsinə də rast gəlinir.

Təmsillərində müəllif bir tərəfdən dövrün ictimai-siyasi hadisələrinə özünün eyham və işarələri ilə toxunur, zülm və haqsızlığın əleyhinə çıxır, o biri tərəfdən gənclərdə dostluğa vəfa, sədaqət, doğruluq, mərdlik, bir-birinə arxa durmaq və s. kimi nəcib keyfiyyətlər tərbiyə edir. Məsələn, şair "Biz və mən" şeirini bu sözlərlə bitirir:

چون خدا داد بر تو مال و معاش
فکر یار رفیق خود هم باش
هر که دایم به فکر خویش بود
همچو روز بدش به پیش بود
تا که در کیسه سیم و زر دارید

دوست از بهر خود به بردارید. [10, s. 632]

Allah sənə mal-dövlət verib sə, dostunu heç vaxt yaddan çıxartma. O kəslər ki həmişə özünü düşünür, pis gündə də qabağına çıxacaq. Nə qədər ki kisəndə qızıl, gümüş var, dostunu özündən ayırma.

Gilaninin uşaqlara öyrətmək istədiyi əməllərdən biri də minnətdarlıq və məmnunluq hissidir. O, demək istəyir ki, insan sağlamlığının, təhlükəsizliyinin, həyatının və əldə etdiyi nemətlərin dəyərini dərk etməli və xəsisliyə, tamahkarlığa boyun əyməməlidir. Şair nankorluq və hədsiz laqeydliyin sonunun acınacaqlı ola biləcəyini göstərir. Bu baxımdan onun "Fil və ağcaqanad" təmsili olduqca maraqlıdır. Təmsilin qısa məzmunu belədir: "Bir ağcaqanad payız və qış aylarında

havanın sərtliyinə tab gətirməyib xəbərsiz filin qulağında yaşayır. Bahar fəslə gəldikdə isə, heç nə olmamış kimi, filə təşəkkür edib onunla xudahafizləşir. Fil isə ona heç fikir belə vermir. “Onsuz da necə gəlməyini görməmişəm, getməyindən niyə xəbərin olsun ki?” deyir”.

Şair burada iki şeyi göstərir və tənqid edir: insanların bir-birinə və dünyanın insanlara qarşı laqeydliyini. İnsan həyatı çox dəyərlidir. Yaşayarkən özünüzü bəlli edin ki, gedərkən arxanızdan baxan olsun. Yaşadığınız dünyanı, onda tutduğunuz sahə ağcaqanadın yerləşə biləcəyi yer qədər olsa belə, özünüznkü bilməyin. Bir gün uçub getdiyinizdə sizi bəlkə heç xatırlayan da olmayacaq. Şair insanları bu dünyaya cahil bir şəkildə bel bağlamamağa, elmə arxalanmağa çağırır:

جهان بی وفا چون گوش فیل است

بنی آدم چو آن پشه ذلیل است.

نه وقت آمدن دنیا ترا دید

نه وقت رفتنت هم هیچ قهمید.

چه انسان چه پشه چه موش مرده

ز آدم تا کنون این خاک خورده

در این بیغوله عزرائیل ساقی است

همه آفاق فانی علم باقی است. [10, s. 615]

Dünya filin qulağı tək vəfasızdır. İnsan cinsi bu ağcaqanadtək zəlidir (alçaqdır). Nə gələndə dünya səni gördü (nə gəlişindən xəbər tutdular), nə gedəndə nə isə anladı. Adəmdən indiyədək bu torpaq nə insanlar, nə həşəratlar, nə ölü siçanlar uddu. Bu arsız dünyada Əzrayıl saqıdır. Bütün aləm fani, elm əbədidir.

“Maral və üzüm” təmsilində də vəfasızlıqdan və nankorluqdan şikayət vardır. Burada da maral onu ovçudan gizlədən üzüm yarpaqlarının hamısını yediyi üçün gizlənəcək yer tapmır və ovçunun şikarına çevrilir.

Gilaniyə görə, hər bir insan öz gücünün və zəkasının yetəcəyi həddi yaxşı bilməli və ona görə davranmalıdır. Öz imkanı xaricində olan nəyinsə ardınca getmək küləyin əksinə getməyə bənzər və mənfi nəticələr verə bilər. “İki qatır” təmsilində yazır:

ز حد خود برون چون پا نهادی

در این رنج و مرارت اوفتادی. [10, s. 623]

Həddiniz olandan yüksəyə qalxarsanız, düşər və əzab çəkərsiniz.

Şair təmsillərində göstərir ki, əgər insanın qolunda güc olmazsa, əgər o, başqalarına qarşı haqlı mübarizəyə qalxmazsa, onda ona qarşı haqsız mübarizə aparacaq, onu əzəcəklər:

هر که بی زور شد ذلیل بود

زور بالاترین دلیل بود. [10, s. 618]

Zorsuz (gücsüz) hər şey zəlil oldu. Zor ən böyük sübutdur.

Həqiqətən də, dünya durduqca zəif və güclü, xeyir və şər olacaqdır. Ən dəhşətli isə güclə şər qüvvənin bir insan bətnində birləşməsidir. Bu zaman onsuz da arxasız, köməksiz olan zəif insanların vəziyyəti daha da acınacaqlı olacaqdır.

برضعفان دادرس نیست

حامی مظلوم کسی نیست نیست. [10, s. 613]

Zəiflərə əl uzadan yoxdur, yox. Məzlumlara hami duran yoxdur, yox.

Gilaninin qəhrəmanları digər təmsillərdəkindən fərli deyillər əslində. Tülkü hiyləgər, ayı axmaq, dovşan dikbaş, fil astagəl, qarışqa əməksevər, canavar tamahkar, maral köməksizdir. “Canavar və ördək” təmsilində canavarın çobanın itlərindən qaçdığını görən ördək ona məsləhət görür ki, əgər heç kimin səninlə işinin olmasını istəmirsənsə, acgözlükdən əl çək və qənaətcil ol.

پیش چشم همه عالم خواری

تا تو دندان طمع را داری

به جهنم بروی یا به درك. [10, s. 631]

مي خوری در همه جا چوب و كتك

Nə qədər ki tamahkar olacaqsan, aləmdə hər kəsin gözündə xar olacaqsan. Hər yerdə kötək yeyəcək və cəhənnəmə gedəcəksən.

Canavar ördəyin məsləhətinə qulaq asmır və nəticədə çobanın itləri onu parçalayırlar. Şair burada artıq tamahın insanı ölümə qədər götürə biləcəyini, qənaətli olmanın şərəf gətirəcəyini göstərir.

Ədəbi əsərlər hər bir xalqın maddi və mənəvi dəyərləridir. Bu dəyərlər nə qədər zəngindir, ədəbiyyat da bir o qədər zəngindir. Təmsillər və heyvanlar haqqında nağıllar indiyədək bu dəyərləri uşaqlara ötürmənin ən doğru yolu olmuşdur. Uşaqlar üçün anlaşılması çətin olan qənaətkarlıq, zəifə əl tutma, cəsarət, eyni zamanda qısqıncılıq, riyakarlıq və vəfasızlıq keyfiyyətlərini canlandıraraq anlatmaq ən doğru və qısa yollardan biridir. Gilani bu baxımdan təmsil janrında, bizcə, nümunə ola biləcək gözəl əsərlər yazmışdır.

Nəticə. Məşrutə inqilabı İran tarixinin ən zəngin səhifələrindəndir. Bu inqilab insanların sadəcə fikir, düşüncə və əqidəsini öz təsiri altına almadı, ədəbiyyat və siyasət sahəsinə də çoxlu sayda yeniliklər bəxş etdi. Bu dövrdə ölkədə 500 cildədən çox kitab, 300-dən çox jurnal və qəzet işıq üzü gördü. Yazılan məqalə və əsərlərin böyük əksəriyyətinin həm ictimai, həm də siyasi və iqtisadi mövzulara toxunmalarına baxmayaraq, din, elm, təhsil, cəhalət, ailə və qadın aparıcı mövzular idi. Müəlliflər əsərlərini ola bildiyincə daha geniş insan kütləsinə çatdırmaq istəyirdilər. Onları hakim qüvvələrin deyil, xalqın fikri maraqlandırır. Ölkədə mətbuat orqanlarına ehtiyac gündən-günə artır. İnsanlar əvvəlki dövrlərə nisbətən daha çox qəzet və jurnal oxumağa başlamışdı.

Məşrutədən əvvəl şair və yazıçılarla xalq arasında yaxınlıq yox dərəcəsinə idi. Çünki onların əsas vəzifə və məqsədi sultanı, əmiri məmnun etmək, onların tələblərinə cavab verən əsərlər yazmaq idi. Lakin artıq təriflər və şəxsiyyətə pərəstişlər öz təsir qüvvəsini itirirdi. Artıq sadə insanlara xidmət dövrü başlamışdı. Məşrutə inqilabı İran ədəbiyyatına o dövrdə heç bir siyasi və ictimai hadisənin edə

bilməyəcəyi və etməyəcəyi bir yüksəliş bəxş etdi. İnqilab ədəbiyyatın dəstəyi ilə daha geniş kütləni əhatə etmişdirsə də, yeni janrların və güclü simaların yaranmasına da köməklik göstərmişdir.

İran ictimaiyyətinin maariflənməsində Azərbaycan ziyalılarının da rolu danılmaz idi. Mirzə Ələkbər Sabiri İran ictimaiyyətinə ən çox tanıdan da məhz Seyyid Əşrəfəddin Gilani idi. Sabirdən ən çox bəhrələnən Lahuti belə şairlə məhz Gilani sayəsində tanış olduğunu qeyd edirdi.

Əşrəfəddin Gilani tam mənası ilə inqilabçı şair sayılmasa da, məhz inqilab onu “Nəsim-e Şəmal” etmişdir. O, yaşadığı dövrdə İranda şimal küləkləri kimi güclü və sərin bir yel əsdirmişdir. Gilaninin Mirzə Ələkbərə heyranlığı o qədər yüksək idi ki, 1345-ci ildə bəzi şeirlərini hətta “Hophop” imzası ilə nəşr etdirdi. Hər iki şairin şeirləri xüsusən sadə insanlar tərəfindən çox sevilirdi və onlarda gülüş oyadırdı, lakin bu gülüşün səbəbi sevinc və ya zarafat deyildi. Acı və utanma duyğusu idi. İnsanlar yaşadıkları cəmiyyətin əskikləri ilə gülərək tanış olurdular.

Şairin külliyyatını tədqiq edərkən aydın olur ki, onun bütün düşüncəsi vətəndir. Demək olar ki, hər şeirində iki misrayla da olsa təhsilsizliyə, ədalətsizliyə və riyakarlığa qarşı bir mübarizə və çağırış vardır. Gilani passiv qalmaq sevmirdi. Bütün xidməti xalq üçün idi. Bunu da sevmədən etmək olmazdı. Tədqiqatda məqsədimiz İran ədəbiyyatı tarixində, bizcə, gərəkli dəyəri görməyən S.Ə.Gilanini əslində Məşrutə üçün önəmli bir şəxs olaraq Azərbaycan ədəbiyyatında M.Ə.Sabirin əsərlərinin ustad bir tərcüməçisi və zəmanəsi üçün, demək olar ki, yenilikçi bir təmsil müəllifi kimi xatırlamaqdı. Onun “Nəsimə-Şəmal” qəzetində dərc etdirdiyi şeirləri milli mübarizənin önəmli ünsürlərindəndir.

Gilaninin öz tərcümələrində mənbəni göstərməyərək onları öz adından verməsi tədqiqatçıların əksəriyyəti tərəfindən tənqid olunsada, bu əsərlərin səviyyəsi və gücü insanda onun bu addımını unutmaq və sənətkarlığını alqışlamaq hissi doğurur. Digər tərəfdən də, Arınpurun yazdığı kimi, bu şeirləri Əşrəfəddinin öz adından verməsi əgər bir tərəfdən onun yaradıcılıq qüdrətini azaldırsa, onun bunu İranın azad olunması uğrunda göstərdiyi əmək olaraq dəyərləndirdiyimiz zaman təqdirəlayiq bir hərəkət olaraq qiymətləndirə bilərik [8, s. 121].

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT:

1. Qasımladə F., Cəfərov M.C. Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı: Maarif, 1978
2. Sabir M.Ə. Hophopnamə. Bakı: Yazıçı, 1992
3. İşimtekin S. Seyyid Əşrefuddîn Hüseyn Gîlânî ve Şiirleri Üzerine. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFAD) – Cilt 1, Sayı 1, 2018 sah.50-67.
4. Ализаде М. Первая русская революция и персидская демократическая литература. Учёные записки. Баку: Изд. АГУ ном.10, 1955
5. Дорри Дж. Персидская сатирическая поэзия. Москва: Наука, 1965

6. Рамаскевич А.А. Литературное движение в современной Персии. Восток №2, Москва: Всемирн.лит.гост.изд., 1923
7. Тагирджанов А. Творчество персидского прогрессивного поэта Ашрафа Гиляни. Учёные записки Инст. Вост. Т. XXV. Москва: Изд.вост.лит., 1960
8. آرين پور، يحين. از صبا تا نيماء. جلد دوم. انتشارات فرانکليني، تهران، ۱۳۵۰
9. پژوهشنامه فرهنگ و ادب سال تصوير جامعه در اشعار سيد اشرف الدين گيلاني "نسيم شمال". ص. ۳۷۳-۳۹۵ ششم پاييز و زمستان ۱۳۸۹ شماره ۱۰
10. گيلاني، اشرف الدين. کليات سيد اشرف الدين گيلاني "نسيم شمال" (با مقدمه و اهتمام) احمد اداره چي گيلاني. (موسسه انتشارات نگاه)، تهران، ۱۳۷۵
11. مهمزاده صديق، ح. انتحال يا استقراض نسيم شمال ياراديجيليغيئا بير باخيش، مجله نويد آذربايجان، سه شنبه ۱۱ شهرور، ۱۳۷۳، شماره ۵۳۹
(<http://navidazerbaijan.ir/Fa/News2516.aspx>)
12. ميرانساري، علي. اسناد از : مشاهير ادب معاصر ايران. دفتر اول. انتشارات سازمان اشناد ملي ايران، تهران، ۱۳۷۱

Ilhama Gultekin

The fables and satirical poems written by Sayyed Ashrafaddin Gilani

S u m m a r y

The new ideas and ideals created by the Meshrute revolution had a significant impact on changing the thinking of the Iranian people. Changes in political life were reflected in literature. In that era of historical development, poems and slogans were needed to teach the people, who looked weak and helpless in front of the historical development, to laugh and inspire and create a warlike spirit.

The appearance of political satire in this country led to the development of journalism and strengthening democratic Iranian literature. Iranian eminent satirical poet and journalist Sayyed Ashrafaddin Gilani also entered the world of literature during the revolution. Soon, he began to publish his own newspaper, “*Nasim-e Šemāl*”, under the influence of the magazine “*Molla Nasreddin*”. In his weekly newspaper, Gilani published his works as well as the translations done by the Azerbaijani poet Mirza Alekper Sabir.

Although many of his poems were criticized by the researchers for not signing the source and the author, it is believed that the services of the poet to his homeland and his people remained this fault in the shadows. Gilani's literary heritage has more than 20.000 verses.

Gilani's poems can be divided into three parts according to the content: social, political and economic. The main themes of the poet's socially significant verses were religion, hypocrisy, patriotism, women's freedom and rights, and a call for enlightenment. His poems, published in the “*Nasim-e Šemāl*”, are one of the most important elements of the national struggle.

In that confusing era, he did not forget the children, he also raised the theme of the fable, which was almost absent in the books of the school of that time, and published a book of 30 fables called "Golzare-edebi" ("Literary garden").

A prominent literary figure, translator and journalist, author of innovative representations of the time, Gilani has not taken his rightful place in the history of Iranian literature yet. He is also of great importance for Azerbaijani literature as an experienced translator of the works of our great poet Sabir.

Илхама Гюльтекин

Басни и сатирические стихи Сейид Ашреф Гилани

Р е з ю м е

Новые идеи и идеалы, созданные революцией Мешруте оказало значительное влияние в изменение мышления иранского народа. Изменения в политической жизни нашли отражение и в литературе. В эту эпоху исторического развития нужны были поэты и лозунги которые должны были научить людей которые выглядят слабыми и беспомощными на фоне исторического развития смеяться и вдохновляться, а также создать воинственный дух. Появление политической сатиры в этой стране привело к развитию публицистики и укреплению демократической иранской литературы. Видный представитель сатирической поэзии Ирана, поэт и журналист Сейид Ашрефаддин Гилани также вошёл в мир литературы во время революции. Вскоре он начал издавать свою собственную газету «Насиме-Шемал» под влиянием журнала «Молла Насреддин». В своей еженедельной газете Гилани опубликовал свои работы и переводы от азербайджанского поэта Мирзы Алекпера Сабир. Хотя многие из написанных им стихов подвергались критике со стороны исследователей за то, что он не подписывал источник и автора, считается, что услуги поэта своей родине и его народу окупают этот недостаток в тени. Литературное наследие Гилани насчитывает более 20 000 стихов.

Стихи Гилани можно разделить на три части по содержанию: социальные, политические и экономические. Главной темой социально значимых стихов поэта была религия, лицемерие, патриотизм, свобода и права женщин, а также призыв к просвещению. Его стихи, опубликованные в газете «Насиме-Шемал», являются одним из важнейших элементов национальной борьбы.

В эту запутанную эпоху он не забывает детей, он также поднимает тему басни, которая почти отсутствует в книгах школы того времени, и публикует книгу из 30 басен под названием «Гользаре-едеби» («Литературный сад»).

Видный литературный деятель, переводчик и журналист, автор новаторских представлений того времени, Гилани, ещё не занял должного места в истории иранской литературы. Он также имеет большое значение для азербайджанской литературы как опытный переводчик произведений нашего великого поэта Сабир.